

Hatay Sorunu ve Çözümü

Osmanlı Devleti döneminde, Anadolu'nun bir parçası olarak görüldüğü için, ayrı bir idari bütünlük veya coğrafi bölge olarak tanımlanmayan Hatay; Fransız işgali döneminde İskenderun Sancağı (Kısaca Sancak) olarak adlandırılmış, 1936 yılında Atatürk tarafından Hatay adı verilmiştir. Hatay, Misâk-ı Millî sınırları içinde kabul edilmesine rağmen, Millî Mücadele döneminin olağanüstü şartları içinde Fransa ile savaşın durdurulması pahasına 20 Ekim 1921 tarihinde imzalanan Ankara İtilâfnamesi ile millî sınırlar dışın da bırakılmak zorunda kalınmıştır. Ancak, TBMM Hükümeti, bu antlaşmaya Hatay Türklerinin menfaatlerini koruyacak ve bölgeye özerklik verilmesi için gerekli zemini hazırlayacak özel hüküm koydurmayı ihmal etmemiştir. Bu hüküm, bölgedeki Türklerin benliklerini koruyup Türkiye ile bağlarını güçlendirmelerinde ve ileride Hatay'ın ana vatana tekrar kavuşmasında, Türkiye'nin elinde önemli bir dayanak noktası teşkil etmiştir. 15 Mart 1923 tarihinde Adana'ya gelen Mustafa Kemal Paşa kendisini karşılayan Hataylılara "Kırk asırlık Türk yurdu düşman elinde esir kalmaz. Günü gelecek siz de kurtulacaksınız" diyerek Hatay konusuna bakış açısını net bir şekilde ortaya koymuştur. Türkiye, Lozan Barış Anlaşması'ndan sonra, Hatay meselesini ön plana çıkarmak için iç ve dış sorunların halledilmesini ve Avrupa'da siyasal konjonktürün elverişli bir duruma gelmesini beklemiştir. Nitekim Avrupa'da siyasî konjonktürün elverişli duruma geldiğini gören Türkiye, Fransa'nın Suriye'ye bağımsızlık vermeye hazırlandığı 1936 yılında, Hatay konusunu iç ve dış kamuoyunda plânlı bir şekilde gündeme getirmiştir. Artık Hatay, iç ve dış kamuoyunda yürütülen propaganda ile 1936 sonbaharından itibaren Türkiye'nin en önemli davası hâline gelmiştir.

Türkiye, Montreaux'de kazandığı uluslararası hukuk yoluyla hak arama ve elde etme tecrübesini Hatay konusunda da çok iyi değerlendirmiş, önce Hatay'a bağımsızlık verilip Suriye'den koparılması, daha sonra ana vatana ilhak edilmesi şeklinde cereyan eden iki aşamalı bir strateji izlemiştir. Nitekim, Hatay sorununa toprak isteyerek değil, Suriye'ye tanınacağı gibi Hatay bölgesi için de bağımsızlık isteyerek işe başlamıştır. Milletler Cemiyeti çerçevesinde varılan uzlaşma sonucu imzalanan 1937 Antlaşması ile Hatay'ın "ayrı bir varlık" olduğu kabul edilmiş; Türkiye, Hatay'ın toprak bütünlüğünün teminat altına alınmasında bir anlamda garantör devlet sıfatı elde etmiştir. Bu sebeple 1937 Antlaşmaları, Hatay meselesinin çözümünde önemli bir aşama olmuştur. Milletler Cemiyeti çerçevesinde imzalanan antlaşma ile statü ve anayasanın uygulanmasında Fransa'nın çıkardığı güçlülere rağmen, Hatay davasını bizzat yönlendiren Atatürk, Türkiye'nin barışçı ve hukuka saygılı görünümünü bozmadan aşama aşama yürütmeye özen göstermiştir. Türkiye'yi işgalcilikle suçlayacak herhangi bir argüman vermemeye büyük gayret sarf etmiştir. Suriye'nin bağımsızlığını hararetle destekleyerek aynı hakkın Hatay'a verilmesi gerektiğini ısrarla savunmuş, Milletler Cemiyeti'nde ve Fransa ile yürütülen müzakerelerde hukuka saygılı bir tavır sergilemiştir. Ancak Atatürk, diplomasinin tıkandığı noktalarda askerî kuvvete başvurabileceğini Fransa'ya hissettirmiş ve Fransa'nın çıkardığı engeller böylece adım adım aşılmıştır. Türkiye'nin kararlı tavrı ve Avrupa konjonktüründeki hızlı değişmeler, Fransa'yı Türk haklarını teslim mecbur bırakmıştır. Sonuçta Milletler Cemiyeti'ni devreden çıkaran Türkiye, Fransa'yı ikili müzakerelere zorlayarak 1938 Antlaşması'nı imzalamıştır. Bu antlaşma ile ordusunu Hatay'a sokan Türkiye, bir anlamda davanın esası demek olan seçimlerin istediği şekilde sonuçlanmasını sağlamıştır. Bu bakımdan Türk ordusunun 1938 tarihinde Hatay'a girişi nihâî çözüme ulaşılmasında temel bir faktör olmuştur. Türkiye, diplomatik yoldan Hatay konusunda aldığı mesafeye paralel olarak gerek Türkiye'de gerekse Hatay'da yürüttüğü faaliyetler ile davayı içten kazanma yoluna gitmiştir. Bu faaliyetlerde Türkiye ile koordineli bir şekilde Hatay Türkleri teşkilâtlandırılmış, Türkiye'den gönderilen memur ve diğer Hatay doğumlular ile Türkler güçlendirilmiş; seçimlerde yapılan organizasyonla Fransa ile Suriye'nin

oyunları bozularak ve diğer unsurların da bir kısmı kazanılarak seçimlerde gerekli çoğunluk elde edilmiştir. Böylece Hatay meselesinin başından itibaren savunulan, “Hatay’ın büyük çoğunluğu Türktür” tezi hukuken tescil edilmiştir. Sonuçta Tayfur Sökmen’in Cumhurbaşkanı, Abdurrahman Melek’in Başbakan olduğu her yönüyle; Türklerin hâkimiyetinde bağımsız Hatay Devleti’nin 2 Eylül 1938 tarihinde kurulmasıyla, aslında Türkiye açısından sorun büyük oranda çözülmüştür. Çünkü böyle bir devlet nasıl olsa Türkiye ile sıkı işbirliği içinde geleceğini kararlaştıracak, bu karar da ana vatana bağlanmak olacaktı. Nitekim Hatay Devleti’nin kurulmasından sonra yapılan düzenlemelerle Fransa ve Suriye’nin etkisinden kurtarılan Hatay, Türkiye ile bütünleşmenin eşiğine getirilmiştir. Avrupa konjonktüründeki hızlı değişmelere paralel olarak da Türkiye’nin şartlarını kabul eden Fransa ile 23 Haziran 1939 tarihinde Hatay’ın Türkiye’ye bırakılmasına ilişkin anlaşma imzalanmış, aynı gün Hatay Meclisi Türkiye’ye ilhak kararı almıştır. 7 Temmuz 1939 tarihinde çıkarılan “Hatay Vilayeti Kurulmasına Dair Kanun” ile merkezi Antakya olmak üzere Hatay vilayeti kurulmuştur. Türkiye’nin Hatay davasına sahip çıkarak kararlı bir politika izlemesi, Hatay sınırları dışında da nüfuzunu ve itibarını bir hayli yükseltmiştir. Fakat, gerek Hatay’ı gerekse ana vatani uluslararası konjonktürde zor durumda bırakabilecek herhangi bir davranış içine girilmemiştir. Başta Atatürk olmak üzere Türk devlet adamları, İkinci Dünya Savaşı’nın eşiğinde, Orta Doğu ve Balkanlar’daki güç dengesinde Türkiye’nin taşıdığı ağırlığı, yani jeopolitik konumunu çok iyi değerlendirmesini bilmiş; karşılık vermeden ve herhangi bir savaşa yol açmadan Hatay’ı elde etmeyi başarmışlardır. Bu sonucun elde edilmesini de sağlayan, hiç şüphesiz başından itibaren Hatay davasını şahsî meselesi olarak niteleyerek sahip çıkan ve Türkiye’nin politikasını uluslararası konjonktörü iyi tartarak belirleyen, kan dökmeden en son aşamasına vardiyan Atatürk olmuştur.

Yusuf SARINAY

KAYNAKÇA

AKÇORA, Ergünöz, “Hatay’ın Ana Vatana İlhakının Türk Dış Politikasındaki Yeri”, **Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000.

AKYÜZ, Yahya, **Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu, 1919-1922**, Ankara 1975.

Atatürk’ün Millî Dış Politikası (1923-1938), Cilt II, Ankara 1981.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA).

Hatay’a Gitmekte Olan ve Hatay’da Bulunan Türkiye’den Gitmiş Memurların Çalışma Talimatı, Ankara 1937.

KÖNİ, Hasan, “Hatay Sorununa Yeni Bir Bakış” **Atatürk Yolu**, Yıl 2, S 4, Kasım 1989.

MELEK, Abdurrahman, **Hatay Nasıl Kurtuldu**, 2. Baskı, Ankara 1986.

SARINAY, Yusuf, “Atatürk’ün Hatay Politikası”, **I-II, Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası**, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Ankara 2000, s.355-470.

SOYAK, Hasan Rıza, **Atatürk’ten Hatıralar**, Cilt II, İstanbul 1973.

SOYSAL, İsmail, “Hatay Sorunu ve Türk Fransız Siyasal İlişkileri (1936-1939)”, **Bellekten**, C XLIX, S 193, Nisan 1985.

SÖKMEN, Tayfur, **Hatay’ın Kurtuluşu İçin Harcanan Çabalar**, Ankara 1992.

TEKİN, Mehmet, **Tarihte Hatay ve Hatay Devleti**, Antakya 1986.

Türk Dış Politikasında 50. Yıl Montreux ve Savaş Öncesi Yılları (1935-1939), Ankara 1974.

“Türk-İngiliz-Fransız İttifakı”, **Bellekten**, C XLVI, S 182, Nisan 1982.

Türkiye'nin Siyasal Antlaşmaları, Cilt I, Ankara 1983.

26/09/2023 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/hatay-sorunu-ve-cozumu/?pdf=3615> adresinden erişilmiştir